

Σάσα Νασπίνι

Τα Σπίτια
της ανησυχίας

Μυθιστόρημα

Μετάφραση
Μαρία Οικονομίδου

ΣΑΣΑ ΝΑΣΠΙΝΙ

τα Σπίτια της ανησυχίας

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Μετάφραση
ΜΑΡΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

«Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου».

Εκδόσεις Πατάκη – Ξένη λογοτεχνία

Σύγχρονη ξένη λογοτεχνία – 549

Σάσα Νασπίνι, *Τα Σπίτια της ανησυχίας*

Sacha Naspini, *Le Case del malcontento*

Μετάφραση: Μαρία Οικονομίδου

Επιμέλεια-διόρθωση: Ελένη Μαρτζούκου

Σελιδοποίηση: Χριστίνα Κωνσταντινίδου

Copyright© Sacha Naspini, 2018

Edition licensed through Nabu International Literary Agency;

www.nabu.agency

Copyright© για την ελληνική γλώσσα, Σ. Πατάκης Α.Ε.Ε.Δ.Ε.

(Εκδόσεις Πατάκη), 2019

Πρώτη έκδοση στην ιταλική γλώσσα από τις Edizioni e/o, Ρώμη, 2018

Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις Εκδόσεις Πατάκη,

Αθήνα, Μάιος 2022

ΚΕΤ Γ439 ΚΕΠ 229/22

ISBN 978-960-16-8980-7

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

*Κάπου εκεί έξω, πέρα απ' το σωστό
και το λάθος, υπάρχει μια απέραντη έκταση.
Θα συναντηθούμε εκεί.*

Τζελαλεντίν Ρουμί

NTIBO BALENTI
Συνταξιούχος μεταλλωρύχος

ΛΕΝΕ ΠΩΣ ΕΙΔΑΝ την ασημιά βολίδα να περνά με τα χίλια απ' τη δημοσιά που οδηγεί στο χωριό μετά τη διασταύρωση με το παλιομάγαζο. Ο Φιλίππο, ο νεότερος απ' τους Νεντσιόνι, έτυχε να περνάει ακριβώς από κει όπου ο δρόμος κάνει μια φουρκέτα και, αν δεν πατήσεις φρένο, φεύγεις από το οδόστρωμα και προσγειώνεσαι στο λιοστάσι του πάντα σιωπηλού τύπου απ' τις Μάρκε που μένει εκεί κοντά έναν αιώνα τώρα και που δε σου μιλάει ακόμα κι αν τον γδάρεις. Ο Φιλίππο είναι λιγάκι χαζός, το ξέρουν όλοι, και περπατούσε μ' αυτό τον τόσο χαρακτηριστικό τρόπο του στην άκρη της ασφάλτου, όταν κατέφθασε εκείνος ο σίφουνας με τον διάολο μέσα του. Αν δεν ήταν μαγκάκος που πατάει γερά στα πόδια του, τώρα θα τον μαζεύαμε με το κουταλάκι απ' την πλαγιά. Ακριβώς όπως συνέβη στους Τονινέλλι το '74. Θα έχουν περάσει και τριάντα χρόνια, αλλά ακόμη μιλάνε γι' αυτό. Γύριζαν απ' το γαμήλιο ταξίδι τους στη θάλασσα. Εκείνος είχε πάει τη νύφη κοντά στην Τσετσίνα, με τις κατάλευκες παραλίες. Για τη Σίλβια λέω, την ομορφονιά των Φερράρι, εκείνων που είχαν το εμπορικάκι. Φίνο πράμα. Κάποιοι από τη γενιά μου, όταν το ξανασκέφτονται, ακόμη τραβούν τα μαλλιά τους... Για να καταλάβεις, μάλλον τους φάγανε τα πολλά φιλιά, γιατί στο έδαφος δε βρήκαν ίχνος από φρενάρισμα – κατευθείαν κάτω με τη μούρη.

Η Φούλβια πήρε φωτιά και από τους νιόπαντρους δεν έμεινε ούτε η άλως τους. Μια φορά τον μήνα ο γέρος του σπιτιού πηγαίνει ακόμη ν' αφήσει ένα ματσάκι λουλούδια ακριβώς στο σημείο που τσακίστηκε ο γιος του. Και σου λένε μετὰ για τραγωδίες... Ο τύπος απ' τις Μάρκε έχει δει πολλά πουλάκια να προσγειώνονται στις ελιές του.

Αλλά και ο Φιλίππο σήμερα κινδύνεψε να μη γυρίσει για να μας τα πει. «Ακόμα λίγο και θα 'βλεπα τα ραδίκια ανάποδα» έλεγε σήμερα το απόγευμα στο μπαρ του Ροντόλφο, κάτω στο καινούριο χωριό, εκεί όπου συχναίνουν όσοι θέλουν να σαχλαμαρίζουν κάνοντας τους σπουδαίους. Όχι όπως εδώ στου Μάζο, όπου φερόμαστε απλά. Πέρασα από κει κατά λάθος, γιατί ο Στάτσολι έχει το κακό συνήθειο να παίρνει ρεπό τις Τετάρτες και χθες ούτε που το σκέφτηκα. Η Μαριέλλα λέει ότι, αν μένω χωρίς τσιγάρα, καλύτερα να με κλειδώνουν μέσα. Ξέρει για τι πράγμα μιλάει. Μια φορά τής είχα πει να μου πάρει μια κούτα κι εκείνη το ξέχασε. Αλλά τα χτυπήματα που της έδωσα με τη ζωστήρα όταν γύρισα απ' τη βάρδια τα θυμάται καθαρά μέχρι και σήμερα, ένα προς ένα. Την ώρα του δείπνου την είχα απέναντί μου, μισοκαθισμένη στο ένα κωλομέρι. Κράτησε τουλάχιστον μία εβδομάδα.

Αυτά για να πω ότι είναι αληθινή η φήμη που κυκλοφορεί: Ο αχρείος απ' τη Βία ντελλ'Ινκροτσάτα ξαναγύρισε. Με τι μούτρα, λέω γω! Χωρίς να υπολογίσουμε τους δημοσιογράφους που ίσως σέρνει ξοπίσω του, τη στιγμή που εδώ στα Σπίτια οι άνθρωποι δεν είναι ιδιαίτερα επιρρεπείς στις φασαρίες. Κι όμως, είναι εκεί, ν' ανοίγει διάπλατα τα παράθυρα ενός τίμιου σπιτιού που άλλοτε ανήκε στην Εζέντρα, ο Θεός να την αναπαύει. Παιδιά όταν ήμασταν παίζαμε μαζί. Την εποχή του πολέμου οι Γερμανοί την περνούσαν για

συμπατριώτισσά τους, μ' εκείνες τις ξανθές μπούκλες της. Έπαιρνε τις σοκολάτες τσάμπα, αλλά είχε από τότε καλή καρδιά κι ερχόταν μετά να δώσει ένα κομματάκι και σ' εμάς στους κάτω δρόμους. Κύριος οίδε από ποιο θεϊκό σχέδιο της έλαχε ένας εγγονός σαν κι αυτόν, που σήμερα κόντεψε να στείλει αδιάβαστο τον μικρότερο απ' τους Νεντσιόνι. Αλλά η Εζέντρα πρέπει να το είχε μυριστεί ήδη εδώ και μερικά χρονάκια, αφού τα παράτησε όλα και χώθηκε στο χώμα, για ασφάλεια. Κι άφησε εμάς τους άλλους να ξεροψηγνόμαστε.

ΦΙΛΙΠΠΟ ΝΕΝΤΣΙΟΝΙ

Αργόσχολος

ΛΕΝΕ ΠΩΣ ΕΙΜΑΙ ο χαζός του χωριού, αλλά η αλήθεια είναι πως δεν πιάνουν χαρτωσιά μπροστά μου. Οι άνθρωποι βιάζονται να πουν πως κάποιος είναι ηλίθιος. Ίσως μια μέρα όμως καταλάβουν ότι με το να παριστάνεις τον κουτό βγαίνεις κερδισμένος. Όπως, για παράδειγμα, όταν εμφανίζομαι στο παράθυρο της Ναρντίνι, που είναι μοδίστρα και μερικές φορές πάνε εκεί οι γυναίκες για να κάνουν πρόβα στα ρούχα και μένουν με το σουτιέν. Στο τζάμι ξεπροβάλλει μια σκιά κι έρχεται η συντέλεια του κόσμου. Μετά αντιλαμβάνονται ότι είμαι εγώ, και η Ναρντίνι λέει: «Ηρεμήστε, ο Φιλίππο είναι των Νεντσιόνι, δεν έχει κουκούτσι μυαλό. Είναι σαν να σε κοιτάζει ένα σκυλάκι». Μου κουνάει μάλιστα και το χέρι σε χαιρετισμό. Έπειτα τραβάει την κουρτίνα. Αλλά στο μεταξύ στο μυαλό μου έχει αποτυπωθεί για τα καλά μια γυμνή κοιλιά, και στο σπίτι την ξανακοιτάζω κάτω απ' τα σκεπάσματα για όση ώρα θέλω. Κι αυτό μόνο για να φέρω ένα παράδειγμα.

Επειδή μοιάζω λιγάκι καθυστερημένος, ο μπαμπάς μου έχει δώσει μόνιμα ρεπό, σε αντίθεση με τ' αδέρφια μου, που σκοτώνονται στη δουλειά στο προιονιστήριο. Στο τέλος της μέρας βάζω τα πόδια μου κάτω απ' το ίδιο τραπέζι και τρώω περισσότερο απ' αυτούς, που έχουν διαλυθεί απ' την κούραση και κουτουλάνε απ' τη νύστα ενώ τρώνε τη σούπα σαν

μογγολάκια. «Για όνομα του Θεού, φύγε απ' τις λάμες!» στριγκλίζει ο μπαμπάς όταν με βλέπει στην αποθήκη. «Στο τέλος ή που θα κόψεις κάνα χέρι ή που θα κόψεις και τα δύο χέρια κάποιου άλλου, και μετά θα πρέπει εγώ να τον αποζημιώνω μια ζωή!» Και με στέλνει να κάνω βόλτα με μια κλοτσιά στα πισινά.

Έτσι το πριονιστήριο είναι γεμάτο από τ' αδέρφια μου, που το πρωί ανοίγουν τα μάτια και φτύνουν πριονίδι. Αλλά και από ξένους που ίσα που φελλίζουν κάτι ιταλικούλια. Έχουν κάτι μικροσκοπικά κούτελα, παρά τα μεγάλα κεφάλια τους. Αναμεταξύ τους, αντί να μιλάνε, σκούζουν σαν τα γουρούνια, αλλά παρ' όλα αυτά συνεννοούνται. Είναι ένας συγκεκριμένα που πρέπει να είναι ο αρχηγός των εργατών. Μου 'χει κάνει εντύπωση γιατί, αντί να μουρμουρίζει, είναι αρκετό ένα του βλέμμα για να εκτιναχτούν οι σύντροφοί του σαν πύραυλοι. Κι αυτό δε συμβαίνει ούτε όταν μιλά ο μπαμπάς, που στο κάτω κάτω είναι αυτός που τους πληρώνει. Κι έπειτα έχει αυτό το πράμα ο σιωπηλός ξένος; Είναι ωραίος σαν άγαλμα. Και δε σκύβει το κεφάλι, ούτε καν με τον Εντοάρντο, τον αδερφό μου, που φροντίζει να το παίζει αφεντικό. Μια φορά άρχισε να του λέει να κάνει το ένα και το άλλο, όμως εκείνος δεν κουνιόταν, έμεναν ακόμη πέντε λεπτά για να τελειώσει το διάλειμμα: «Εμπρός! Πήγαινε!». Ο τύπος έμενε εκεί. Πιπίλιζε μια κρούστα τυριού με τα μάτια στο πάτωμα. Τότε ο Εντοάρντο πήρε φωτιά και άρχισε να μουρμουρίζει ότι κείνοι οι βρομιάρηδες δεν είναι διατεθειμένοι να χάσουν δευτερόλεπτο απ' το αραλίκι και σκοτίστηκαν για την ομάδα. Μετά τα πέντε λεπτά τελείωσαν και ο αρχηγός των ξένων σηκώθηκε όρθιος, ξαναδένοντας τη ζώνη του. Και πήγε να κάνει το ένα και το άλλο. Οι υπόλοιποι τον ακολούθησαν σαν γατάκια. Έμοιαζε να λέει στον αδερφό μου: «Εσύ κοί-

τα να με πληρώσεις». Ο ωραίος ξένος είναι αυτός που στο τέλος της μέρας φωνάζει τους δικούς του στο φορτηγάκι. Παίρνει μπροστά μαζί του δύο. Τους υπόλοιπους τους πετάει στην ανοιχτή καρότσα, σαν ζώα. Και φεύγουν, αφήνοντας σημάδια από λάστιχα στο χώμα.

Εγώ δε δίνω δεκάρα για όλα αυτά, άλλωστε είμαι βλαμμένος και το πρωί πάω τις βόλτες μου, ενώ άλλοι φροντίζουν για το φαγητό μου το βράδυ. Τη στήνω μπροστά στα παράθυρα και κοιτάζω μέσα. Ειδικά κάτι μέρες σαν τη σημερινή, που, παρά το ότι έχει μόλις μπει ο Οκτώβρης, στον αέρα τριζοβολάει ένας ωραίος ήλιος με δόντια. Φτάνω μέχρι το τελευταίο σπίτι, εκείνο πέρα απ' την κλειστή στροφή, όπου στέκονται ακόμη τα απομεινάρια της εκκλησούλας. Και χτυπάω στην Γκρατσιελλίνα.

Είναι πάντα μες στο γέλιο, ποιος τη χάρη της, ακόμα και με τα εκατό χρόνια που κουβαλάει στην πλάτη της. Συνήθως ζεσταίνει ένα μπρίκι γάλα και με μπάζει στην κουζίνα λες και είμαι πραγματικός εγγονός της. Κάθε φορά μού λέει το εξής: «Καλέ μου Φιλίππο, αν ήμουν πενήντα χρόνια νεότερη...». Όπως και να 'χει, αυτό που την ενδιαφέρει το παίρνει έτσι κι αλλιώς. Μόνο που με αηδιάζει λιγάκι όταν ανοίγει διάπλατα το στόμα για να βγάλει τη μασέλα, γιατί μετά μοιάζει στ' αλήθεια με γριά. Μου ξεκουμπώνει το παντελόني μπροστά. Έπειτα σκύβει και λέει: «Έλα να σου πιάσω την ακρούλα!». Μου το βγάζει έξω και μου τσιμπάει το πετσάκι. «Κοίτα πώς κοιμάται αυτό το πουλάκι!» κάνει. «Κι όμως, ο ήλιος έχει ανέβει ψηλά εδώ και ώρα... Τώρα θα το φάω όλο. Μιαμ!»

Έτσι, όταν έχει ωραίο καιρό, μερικές φορές πηγαίνω να κάνω έναν περίπατο μέχρι το τελευταίο σπίτι. Εκεί βρίσκω την Γκρατσιελλά, που με κάνει να νιώθω καλά. Μου δίνει λί-

γο γάλα. Μετά τρώει το πουλί μου με το φαφούτικο στόμα της. Στο μεταξύ εγώ σκέφτομαι κάποια ωραία άσπρη κοιλιά που έχω πάρει μάτι πρόσφατα απ' το παράθυρο της Ναρντίνι. Ύστερα η Γκρατσιελλίνα καταπίνει, ενώ εγώ χτυπάω τις φτέρνες μου στο πάτωμα απ' την απόλαυση. Εκείνης της παίρνει μια αιωνιότητα για να ξανασηκωθεί όρθια. Έχει την κακή συνήθεια να λέει: «Όλα βιταμίνες!». Και με διώχνει, ενώ εμένα ακόμη γυρίζει λίγο το κεφάλι μου και το χτυποκάρδι με κάνει ν' ανασαίνω γρήγορα σαν καρδερίνα.

Αυτό μου συνέβη και σήμερα το πρωί. Ένιωθα σαν να είχα μισομεθύσει, κι ακόμη δεν είχε αρχίσει καλά καλά η μέρα. Γύριζα προς τα Σπίτια με πόδια που δε με πολυκρατούσαν, κι από πάνω είχα εκείνη την αίσθηση αηδίας στη σκέψη ότι είχα βάλει πιπίλα στο στόμα κάποιας που πήγαινε σχολείο μαζί με τη γιαγιά Σάντα. Μερικές φορές τις βλέπω μαζί στο μπακάλικο, πάνω στου Μάριο, και μου 'ρχεται να ξεράσω όταν η Γκρατσιελλίνα της λέει: «Μα κοίτα πώς μεγάλωσε αυτός ο μορφονιός!». Μετά με ρωτάει πόσων χρονών είμαι, κι εγώ εκεί, να παίζω θέατρο, τη στιγμή που το σπέρμα μου ίσως ακόμη σχηματίζει κρούστα γύρω απ' το στόμα της ή στην μπλούζα της απ' το πρωί.

Ένιωθα σαν να είχα μεθύσει, ναι, αλλά εγώ δεν έχω βάλει ποτέ αλκοόλ στο στόμα μου. Ο μπαμπάς λέει ότι δεν κάνει να πίνω κρασί, θα μπορούσε να μου ανέβει στο κεφάλι και να μου προκαλέσει σπασμούς. Έτσι προσπαθώ λίγο να το φανταστώ καθώς γυρίζω από το τελευταίο σπίτι, αυτό μετά τη φουρκέτα. Λέω στον εαυτό μου: *Κάπως έτσι πρέπει να είναι όταν πίνεις, αλλά χωρίς αυτή την ωραία ενόχληση κάτω από τ' αρχίδια... Ή μήπως ναι;*

Κι ενώ αγαλλιάζω μ' αυτές τις σκέψεις, στα καλά καθούμενα ακούω ένα βουητό. Το ακούω κι αμέσως νομίζω πως

κάποιο φάντασμα θέλει να με γκρεμοτσακίσει στα χωράφια του Φιοράνι, που είναι ήδη γεμάτα σταυρούς. Αρπάζομαι απ' το προστατευτικό κιγκλίδωμα κυριολεκτικά την τελευταία στιγμή, ενώ η βολίδα είναι πλέον ένα χιλιόμετρο πιο μπροστά. Και μονολογώ: *Φιλίππο, είχες άγιο.*

Συνήθως δεν τρομάζω εύκολα, αλλά αυτή τη φορά έμεινα εκεί για δέκα ολόκληρα λεπτά μέχρι να κυκλοφορήσει ξανά το αίμα μου. Στο μεταξύ σκεφτόμουν τα λόγια του μπαμπά όταν τ' αδέρφια μου βγαίνουν έξω τα σαββατόβραδα, όλα ξεθεωμένα απ' τη δουλειά, για να το ξευχήσουν. Ο μπαμπάς λέει πάντα: «Και το ποτό με μέτρο, ε; Μια στιγμή θέλει μόνο για να βουτήξετε στο κενό όπως οι Τονινέλλι. Κι έπειτα η επιχείρηση θα μείνει μόνο στη δική μου καμπούρα».

Από σήμερα το πρωί το ίδιο πράγμα ισχύει και για του λόγου μου, αν και δεν ξέρω πώς είναι το αληθινό μεθύσι και δε μου δίνουν ποτέ τα κλειδιά του μίνι μπας. Από σήμερα το πρωί λέω στον εαυτό μου: *Αγαπητέ Φιλίππο, λένε πως είσαι ο χαζός του χωριού, αλλά κοίτα μη γίνεις στ' αλήθεια. Όταν πηγαίνεις να σου φάει το πουλί η Γκρατσιελλίνα, να περιμένεις πέντε λεπτά προτού ξαναβγείς στον δρόμο με τα πόδια κομμένα από την τόση γλύκα. Ίσως περάσει κανένας παλαβός όπως αυτός προηγουμένως και σε στείλει σούμπιτο στου τύπου απ' τις Μάρκε, όπου υπάρχει μια ελιά για κάθε σκοτωμένο, και γι' αυτούς που δεν πήραν τη στροφή στα σοβαρά και γι' αυτούς που θέλησαν να κάνουν τους μάγκες. Και που τώρα βελάζουν σαν αρνάκια στο καζάνι της κόλασης.*

ΓΚΡΑΤΣΙΕΛΛΑ ΣΕΡΡΙ

Χαρτορίχτρα

ΜΑΡΙΕΛΛΑ ΜΟΥ ΚΑΛΗ, δεν το λέω εγώ, το λένε τα ταρό. Και μη σου κάνει εντύπωση αν εδώ βλέπεις τη φιγούρα ενός φέρετρου, κανένας δεν ετοιμάζεται για το νεκροταφείο. Απλώς έχεις φτάσει σε αδιέξοδο... Αυτό, αντίθετα, είναι καλό χαρτί, σημαίνει ότι θα λάβεις νέα. Αλλά είναι δίπλα σ' αυτό με τη γάτα, και μαζί έχουν την εξής σημασία: Φυλάξου από αυτούς που σου κάνουν τον φίλο. Είναι άνθρωποι που σε χαιρετάνε εγγάρδια και μετά πάνε και σε κακολογούν για να σε πικράνουν.

Ο κόσμος έχει γεμίσει ζηλιάρηδες. Σου το λέει κάποια που το ζει στο πετσί της. Από τότε που ο καημένος ο Μαρτίνο απεδήμησε εις Κύριον, παίρνω μια βασιλική σύνταξη χηρείας, με τα όλα της. Κι αυτό κείνα τα ζώα με τις φούστες δεν μπορούν να το καταπιούν με τίποτα. Συνήθως έχουν στο σπίτι έναν υπνοβάτη που παλουκώνεται μπροστά στο δελτίο καιρού και δε σου λέει ούτε καν καλησπέρα... Οπότε τις Τρίτες κάθομαι στο τραπέζι με τα κεριά και το πιάτο, έτσι, για να διώξω από πάνω μου το κακό μάτι αυτών των οχιών, τώρα που ζω λιγάκι τη ζωή μου όπως μου αρέσει. Αν κατέβω στο χωριό, καρφιτσώνω στο σουτιέν μου ένα κόκκινο σατέν φιογκάκι. Αυτό είναι κάτι που θα πρέπει να κάνεις κι εσύ. Ίσως κάποιος σου πει: «Μαριέλλα, μα πόσο καλά σε βλέπω!». Χώσε γρήγορα γρήγορα το χέρι σου στην τσέπη

και πρώτα απ' όλα φτύσε τον κόρφο σου, για να του στείλεις πίσω τα μάγια.

Αλλά, ανάμεσα σε όλα, το χαρτί που μετράει είναι αυτό που διάλεξες τελευταίο, το ίδιο που έχεις βάλει στο κέντρο του αστεριού – ο κουκουλωμένος. Γύρω από αυτό περιστρέφονται όλα σου τα πράγματα, σαν τις κουρούνες πάνω απ' τα φοφίμια. Έχει συμβεί ένα απρόοπτο γεγονός που σε βαραίνει. Για κάποιον όπως εγώ, που το μάτι της είναι μαθημένο, είναι σαν να διαβάζω ανοιχτό βιβλίο.

Τώρα πια το ξέρουν και οι τοίχοι ότι ο άσωτος της Βία ντελλ'Ινκροτσάτα ξανάνοιξε τα παράθυρα απ' όπου άλλοτε βλέπαμε να ξεπροβάλλει εκείνη η αγία η Εζέντρα. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο που τράβηξες με τα χεράκια σου αυτό το τέρας από την τράπουλα. Είναι σαν να μένεις απέναντι από έναν ληστή. Τραβάει πάνω του το κακό, και το κακό αγγίζει και το σπίτι σου, που είναι ακριβώς δίπλα. Λένε ότι κάτω στην πόλη αυτός ο διάολος αναγκάστηκε να μείνει ταμπουρωμένος σπίτι του για μέρες, με όλο αυτό τον κόσμο που τον περίμενε στον δρόμο για να του πάρει συνεντευξούλα με τις ευλογίες του Θεού. Αν το καλοσκεφτείς, είναι ν' αρχίσεις να βαράς το κεφάλι σου σε καμιά γωνία: Αναστολή της δίκης. Και ποιος ξέρει ποιος το έκανε τελικά. Όπως και να 'χει, πάντα η ίδια ιστορία... Υπάρχουν φουκαράδες που πήγαν στον πόλεμο και που, για να μπορέσουν να ξεκουραστούν μια στιγμή στο τέλος της ζωής τους, σκοτωθήκανε σαράντα χρόνια στη δουλειά, με τα μούτρα χωμένα στο μεταλλείο. Όπως ο καημένος ο Μαρτίνο μου, ο Θεός να αναπαύει την ψυχή του. Ακόμα και πυριτιάση πέρασα. Αν κάποιος σαν κι αυτόν ξεχάσει έναν λογαριασμό, του παίρνουν το σπίτι που αγόρασε με πραγματικές θυσίες, από αυτές που ραγίζουν ακόμα και το κόκαλο της ψυχής. Φτάνει να βάλεις την τη-

λεόραση και μαθαίνεις τα πάντα. Ύστερα έρχεται η αναστολή της δίκης, και σ' τον ξαναστέλνουν βόλτα σαν να μην τρέχει τίποτα. Και μετά γκρινιάζουν αν κάποιου του περάσει απ' το μυαλό η ιδέα να μπουκάρει στο γκισέ κανενός γραφείου και ν' αρχίσει να πυροβολεί, έτσι, για να κάνει μια κατ' ιδίαν κουβεντούλα με τους αρμόδιους.

Όλα αυτά για να πω το εξής: Μείνε μακριά από το μπαλκόνι του. Να πώς ερμηνεύονται τα ταρό. Από κείνη την πλευρά του σπιτιού έχει τα παράθυρα κλειστά, ακόμα κι αν θες να κάνει ρεύμα για ν' αεριστούν τα δωμάτια. Με τον αέρα θα μπει και η αηδία που αφήνει πίσω του αυτό το υποκείμενο, που είναι χειρότερη κι απ' τα σάλια των σαλιγκαριών. Και πες στον αγαπητό αντρούλη σου να κάνει λιγότερο το κοκοράκι. Ξέρω από τι πάστα είναι φτιαγμένος ο Ντίβο. Ασφαλώς και δε θα καθίσει απλώς να κοιτάζει αν κάποιος έρθει να του πατήσει τον κάλο· ίσα ίσα, θα 'μπαινε σ' έναν δρόμο γεμάτο αδιέξοδα και φίδια έτοιμα να ορμήσουν, αν ήταν για το καλό του χωριού. Αλλά για την ώρα ας αφήσουμε αυτό τον τρελό από τη Βία ντελλ'Ινκροτσάτα να κοιμάται τον ύπνο του δικαίου. Αναπνέει τον αέρα μας, κι αυτό μοιάζει ήδη χειρότερο από ύβρη... Αυτό λένε τα χαρτιά. Κι εγώ, Μαριέλλα μου καλή, τώρα το λέω σ' εσένα.

ΜΑΡΙΟ ΣΙΑΒΕΣΤΡΙ

Μπακάλης

ΕΧΕΙ ΩΡΑΙΑ ΧΕΡΑΚΙΑ, σχεδιασμένα θαρρείς με τη μύτη ενός κονδυλοφόρου. Κόβει το σαλάμι και νομίζεις πως ξεφυλλίζει το Ευαγγέλιο. Κι έπειτα εκείνο το μουτράκι, που έχει κάτι από το πρόσωπο της ανθισμένης κοπέλας και κάτι από αυτό της πρωτόβγαλτης γυναίκας... Ίσως επειδή φωνίζουν από μένα οι μέγαιρες του παλιού οικισμού έχω συγγενέψει με τις ρωγμές στους τοίχους, αλλά αρκεί το τερέτισμα της φωνής της για να ξανακυλήσει το αίμα στις φλέβες μου.

Νωρίς το πρωί τη βρίσκω μπροστά στα ρολά και μου φαίνεται πως ξαναγεννιέμαι. «Καλημέρα» λέει και αμέσως νιώθω να μου σηκώνεται η τρίχα απ' τη συγκίνηση. Γίνομαι ξαφνικά εκείνος που ήμουν πριν από πενήντα χρόνια, την εποχή που περνούσα απ' το στενό με τους εξώστες κι έβρισκα εκεί την Αντελάιντε, που με χαιρετούσε από το πρώτο παράθυρο της Βία ντέλλε Σκαλέττε, με τις ξανθές μπουκλες της δεμένες ψηλά. Αλλά υπήρχε πάντα μια που της έπεφτε στο πρόσωπο, και γι' αυτήν θα πέθαινα ευχαρίστως. Έφτανα στο μαγαζί με τα χέρια ιδρωμένα και την καρδιά μου αναστατωμένη. Ο μπαμπάς μου έλεγε: «Άντε να πιλατέψεις τους Πονέντι, που μας έχουν ταράξει στα βερεσέδια. Κάνουν τους έξυπνους, αλλά κι εμείς πρέπει να τρώμε και να χέζουμε όπως όλοι». Έπαιρνα το ποδήλατο σαν χαζοχαρούμενο και πήγαινα να βασανίσω κείνη την οικογένεια που καθυστέρουσε τις

πληρωμές. Οι Πονέντι ήταν μάστορες στην κλάψα εξαιτίας ενός παππού κατάκοιτου στο κρεβάτι και του Τζακομίνο, που δε γιαιτρευόταν ποτέ από τη βρογχίτιδα. Η καημένη η Ντονατέλλα ερχόταν ν' ανοίξει σαν ποντίκι που βγάζει το κεφάλι έξω απ' την τρύπα για πρώτη φορά, εντελώς φαφουτιασμένη και βρομερή. Της τα έλεγα στα ίσα: «Ο μπαμπάς λέει ότι αν δε δώσετε κάτι θα πάψει να σας δίνει ψωμί». Κι εκείνη άρχιζε να κλαψουρίζει. Αλλά εγώ δεν το έβλεπα αυτό. Έβλεπα τη χρυσαφιά μπούκλα που κυμάτιζε στο πρόσωπο της Αντελαίντε, ενώ στο κεφάλι μου άκουγα ακόμη το «Γεια σου, Μάριο» που είχε πετάξει απ' το παράθυρο σαν ροδοπέταλο.

Σου προξενεί κατάπληξη όταν σκέφτεσαι τη ζωή που περνά από πάνω σου. Ο μπαμπάς έλεγε πάντα «Κάποιοι απλώς περπατάνε και κάποιοι πάνε μακριά», για να με παρακινήσει να εργάζομαι σκληρά. Και για ποιο πράγμα; αναρωτιέμαι σήμερα. Πάει μισός αιώνας που περνάω απ' το στενό με τους εξώστες, ειδικά αν βρέχει, και δε συνέβη ποτέ τίποτα το καινούριο. Θα μπορούσε κανείς να πει ότι έχω σκάψει αυλάκι στην πέτρα των Σπιτιών επειδή κάνω την ίδια διαδρομή. Αλλά παραμένω ο ίδιος φουκαράς όπως πάντα, ενώ ο Τζακομίνο Πονέντι ήταν πάλι στις εφημερίδες τις προάλλες, με όλα τα εργοστάσια που έχει ανοίξει στην επαρχία. Παρά τη βρογχίτιδα.

Σήμερα η Αντελαίντε δε με κοιτάζει πια απ' το παράθυρο. Απεναντίας, αποτρελαίνεται λίγο λίγο στο ίδιο κρεβάτι που αγόρασα όταν τελικά την έφερα στο σπίτι ντυμένη νύφη. Κάθε φορά που της βουρτσίζω τα μαλλιά φεύγουν ολόκληρες τούφες, και κάθε πρωί πρέπει να δώσω στον εαυτό μου μια υπόσχεση πριν κατέβω στο μαγαζί: *Αύριο θα σε πνίξω με το μαξιλάρι, αγάπη μου*. Εκείνη φαίνεται να την ακούει αυτή τη σκέψη και με τα αιωνίως βουρκωμένα ματάκια της μοιάζει

να με ικετεύει. Τελευταία λέει κοιτάζοντάς με να φεύγω: «Γιατί έβαλες μπριγιαντίνη;».

Αντίθετα, η Ελεονόρα έχει την ομορφιά της ηλικίας της. Αν κάτσω να το σκεφτώ, είναι αυτό που θα ξέσκιζα πάνω της πρώτο, περισσότερο κι απ' τα ρούχα, για να δω πώς είναι από κάτω. Βαδίζει ανάμεσα στις παγίδες της ζωής με γυμνά τα πόδια, κι εγώ βρίσκομαι ξαφνικά στον καμπινέ του μαγαζιού να παίρνω βαθιές ανάσες. Κοιτάζομαι στον μισοσκουριασμένο καθρέφτη που με έχει δει σε όλες τις φάσεις της ζωής μου και λέω σιγανά: «Μάριο, τελείωνε μ' αυτή τη λόξα». Μετά ρίχνω με τις χούφτες νερό στο πρόσωπό μου. Γυρίζω μέσα και τη βρίσκω πίσω απ' τον πάγκο, ήδη με την ποδιά. Ευχαρίστως θα μου 'ριχνα μια τουφεκιά. Γιατί μου φαίνεται πως ξαναβλέπω την Αντελάιντε της χρυσής εποχής. Δε θα μπορούσα ποτέ να σταματήσω να κοιτάζω τα χεράκια της που τυλίγουν το συνηθισμένο κομματάκι τυρί της Τζιννανέσι, που πλέον θα πεθάνει γεροντοκόρη. Μόλις ετοιμάσει την παραγγελία, η Ελεονόρα λέει σε όλους: «Εις το επανιδείν». Το κάνει μ' έναν τρόπο που για μια στιγμή σκέφτομαι το αύριο σαν κάτι ωραίο. Αν και μετά πλακώνει την καρδιά μου μια απέραντη θλίψη. *Κλαις για την Αντελάιντε και στο μεταξύ ευχαριστείς το κακό που της κατατρώει τα κόκαλα; λέω στον εαυτό μου. Χωρίς αυτό δε θα είχες ανάγκη μια εικοσάχρονη κοπελίτσα για να σου δίνει ένα χεράκι με όλες τις σπαγκοραμμένες του χωριού, που φάχνουν πάντα το φθηνότερο. Να τι σκέφτομαι όταν με το που πάει μία η ώρα καθαρίζω τον πισινό μιας γυναίκας που με συντρόφευε σ' όλη μου τη ζωή. Κλείνω την πόρτα και σκέφτομαι την Ελεονόρα, που μένει στο μαγαζί για να μην πηγαиноέρχεται με το λεωφορείο. Στο μεταξύ ταΐζω την Αντελάιντε, που της τρέχουν τα σάλια και ξεσπάει σε κλάματα με το παραμικρό.*

«Και δεν έχουμε καν ένα παιδί» σφυρίζει μερικές φορές. «Τι καθόμαστε και κάνουμε εδώ, χαροπαλεύοντας;»

Της Ελεονώρα της αρέσει να ακούει τις ιστορίες του χωριού. Μερικές φορές επαναλαμβάνει ότι κάτω στον κάμπο του Μοντεμάτσι, απ' όπου κατάγεται, έχουν απομείνει μόνο οι γέροι. «Ενώ τα Σπίτια σφύζουν από νιάτα!» είπα την πρώτη φορά για να την αντικρούσω. Κι αυτή, μ' εκείνο τον τρόπο που έχει να βάζει την τούφα πίσω από τ' αυτί: «Εκεί απ' όπου έρχομαι εγώ δεν υπάρχουν παρά κάτι μουτρωμένα σαράβαλα. Δε λένε ούτε καλημέρα. Κι όμως, πήγαν σχολείο και στον πόλεμο μαζί».

Έτσι της μιλάω για κάποια άτομα που κυκλοφορούν σε τούτα τα μέρη. Για παράδειγμα, για τη χήρα Ιζάστια, που μια ζωή τώρα πασχίζει να μοιάζει μεγαλοκυρία, όπως την εποχή που ζούσε ο συνταγματάρχης και δεν είχε φάει ακόμη τα χωράφια και τις βίλες στον τζόγο. Ο θρύλος λέει ότι όταν έχασε και το τελευταίο σπίτι είπε: «Απόψε το διασκέδασα». Μετά εξαφανίστηκε, το σώμα του δε βρέθηκε ποτέ. Η χήρα Ιζάστια πέρασε τη ζωή της σε μια τρώγλη που ήταν κάποτε οι φυλακές του χωριού, κι εξακολουθεί να εμφανίζεται με τα σκουλαρίκια με τα μπριγιάν και τη χρυσή καρφίτσα στο πέτο, ακόμα και τις κανονικές μέρες. Όταν μπαίνει στο μαγαζί, πηγαίνει να ψάξει τα φρούτα που έχουν χαλάσει. Ύστερα της τα ζυγίζουν και πληρώνει τα μισά. Γιατί σε κάθε περίπτωση εδώ δε χαρίζεται τίποτα.

Στα Σπίτια μπορεί να μην υπάρχουν παιδιά, αλλά από τρελούς άλλο τίποτα. Ένα άλλο παράδειγμα είναι ο εγγονός της Εζέντρα, που απ' τη μια μέρα στην άλλη ξαναφάνηκε στο χωριό μ' εκείνο το κατεργάρικο, συνοφρωμένο ύφος του. Σκέφτηκε έξυπνα να φύγει από την πόλη και να κρυφτεί στα κορφοβούνια της Μαρέμμα, μακριά απ' τον κόσμο,

όπου θα 'ναι και τριάντα χρόνια που δεν έχουμε δει γεννητούρια. Καλά το 'πε μια μέρα ο Μάζο: «Ένας τόπος χωρίς παιδιά είναι σαν να 'χει πεθάνει ήδη».

Αν κλείσω τα μάτια, βλέπω μια οποιαδήποτε Κυριακή, πριν από είκοσι χρόνια και με ωραίο καιρό, στη Λα Βένα ή στο Σαν Μαρτίνο. Στην Εζέντρα και στην Αντελάιντε άρεσε να κάθονται σ' εκείνες τις πέτρες που έμοιαζαν σαν θρόνοι. Στο μεταξύ στο ξέφωτο έτρεχε αυτό το δαιμονισμένο παιδί. Η μητέρα είχε ήδη χαθεί στη Γαλλία. Ποιος ήταν ο πατέρας ποτέ δεν το πολυκαταλάβαμε. Αλλά η Εζέντρα κυκλοφορούσε έτσι κι αλλιώς με το κεφάλι ψηλά. Της ήρθε κεραμίδα μ' εκείνο το παιδί. Η Αντελάιντε έκοβε φύλλα απ' τις καστανιές κι έφτιαχνε στεφάνια, όπως εκείνα των Ινδιάνων, και το παιδί τα φορούσε και ξανάρχιζε αμέσως ν' αλωνίζει. «Σαμουέλε, έτσι όπως πας θα σπάσεις τα μούτρα σου!» του στρίγκλιζε η γιαγιά. Αλλά αυτός ούτε που την άκουγε. Υπήρχαν στιγμές που σου έκανε εντύπωση: Παρά τις φωνές, έμενε να κοιτάζει το κενό, απορροφημένος, λες και άκουγε τον ψίθυρο κάποιου φαντάσματος. Ίσως έπρεπε να είχαμε καταλάβει όλοι ότι σ' εκείνο το κεφαλάκι συνέβαινε ήδη κάτι παράξενο... Μετά ξανάρχιζε να κάνει σαν διαολεμένο. Όταν σκέφτεσαι αυτά που συνέβησαν μετά, σου σηκώνεται η τρίχα κάγκελο μ' όλα αυτά τα σημεία και τέρατα που είπαν στις εφημερίδες και την τηλεόραση για τον απόβλητο της κοινωνίας. Για να ξαναγυρίσει στο τέλος στα Σπίτια σαν λιποτάκτης.

Ίσως φταίει που τα μάτια μου έχουν δει πολλά, αλλά, όταν σήμερα το πρωί η Ελεονόρα είδε εκείνο το υποκείμενο να μπαίνει, για μια στιγμή τής κόπηκε η ανάσα. Έδινε τα ρέστα στη Σερραλίνι, που κι εκείνη έχει μια ιστορία βγαλμένη από τις *Χίλιες και μία νύχτες*, μ' έναν παππού ληστή και το πατρικό της κερδισμένο με το αίμα της μισής περιφέρειας.

Στεκόταν και ο ντον Λάουρο στην ουρά για το ταμείο. Η πόρτα του μαγαζιού ανοίγει απότομα και μένουμε με το στόμα ανοιχτό. Η Ελεονόρα περισσότερο απ' όλους. Τόσο που κάποια στιγμή τής πέφτουν απ' το χέρι δυο κέρματα και κυλάνε κάτω απ' τον πάγκο.

Να τι παθαίνεις στη θέα ενός νεαρού, είπα από μέσα μου. Εκτός κι αν είχε αναγνωρίσει τον τύπο επειδή τον θυμήθηκε από κάποιο κανάλι. Γεγονός πάντως είναι ότι η ωραία μου κουκλίτσα απ' τον κάμπο έσκυψε το κεφάλι της κι άρχισε να κοιτάζει μόνο κάτω. Μαντεύοντας τη συνέχεια, πήγα αμέσως μπροστά στα αλλαντικά όταν το σκιάχτρο ήρθε για να δώσει την παραγγελία του. Εκείνη έμεινε σε μια γωνιά όλη την ώρα. Όσπου εκείνος έφυγε, χαιρετώντας με το ζόρι.

«Ξέρεις ποιος είναι αυτός;» τη ρώτησα πλησιάζοντας. Η Ελεονόρα μου χαμογέλασε, λέγοντας ότι έπρεπε να πάει στην τουαλέτα.

Αλλά το πραγματικό δυστύχημα της μέρας είναι που βλέπω αυτό το λουλούδι να εξαφανίζεται παρέα με τον ξένο, όταν στις έξι το απόγευμα σκάει μύτη στο τέρμα του δρόμου. Κινείται σαν ζώο και δεν πλησιάζει ποτέ το μαγαζί. Μένει εκεί κάτω, με τις αρβύλες του και τη βλοσυρή του φάτσα, καπνίζοντας. Η Ελεονόρα μου λέει «Αύριο πάλι», και μετά τρέχει να τον συναντήσει σαν εκπαιδευμένη μαϊμουδίτσα. Εκείνος δεν τη χαιρετά καν. Περιμένει να πάει πλάι του και αρχίζει να περπατάει στη Βία ντι Μέτζο, πετώντας το τσιγάρο. Ενώ εγώ γυρίζω κι ανηφορίζω προς το σπίτι. Με την καρδιά μου να βουλιάζει στη σκέψη ότι θα βρω την Αντελάιντε στο κρεβάτι, να τα έχει κάνει πάνω της και με τα μάτια διάπλατα απ' τον πόνο.

Δε θέλω πια να περνάω απ' τους εξώστες, ακόμα κι αν βρέχει.

ANTELE ΤΣΕΝΤΙΝΙ

Χήρα Ιζάστια

ΤΟ ΠΙΟ ΩΡΑΙΟ όποτε ξαπλώνω γυμνή σ' αυτό το καναπέ-δάκι είναι η σιωπή στην αρχή. Ο Καλλιτέχνης μπαίνει στο δωμάτιο 112 της Ωραίας Λιακάδας και με βρίσκει ήδη εδώ, μόνο δική του. Πρώτα πηγαίνει στο παράθυρο και τραβάει την κουρτίνα. Έπειτα το ανοίγει μια σπιθαμή, έτσι ώστε να μπαίνει κρύος αέρας και να κρατιέται το δέρμα μου τσιτωμένο. Μετά μετακινεί το γραφείο, που το χρησιμοποιεί σαν στήριγμα. Βγάζει το μπλοκ απ' τον χαρτοφύλακα. Τοποθετεί τα μολύβια και το κάρβουνο ζωγραφικής στην επιφάνεια. Κάθεται, χωρίς να βγάλει καν το σακάκι. Και μένουμε έτσι για μερικές στιγμές, μόνο να κοιταζόμαστε. Εκείνος στην πολυθρόνιτσα, πέντε βήματα μακριά, εγώ ξαπλωμένη στο κόκκινο βελούδο, που τώρα πια έχει πάρει λίγο το σχήμα μου. Η πρώτη σιωπή είναι το πιο ωραίο. Συνήθως τη σπάει αυτός, μ' ένα βηχαλάκι. Στο τέλος σκύβει, αλλά προσεκτικά, σαν για να διαλέξει το όπλο μιας μονομαχίας. Πέφτει πάντα σε ό,τι έχει απομείνει απ' το παστέλ της τελευταίας φοράς. Και αρχίζει να με σχεδιάζει.

Η δεύτερη σιωπή είναι σαν μια λίμνη δίχως τέλος, όπου συχνά χάνομαι κι εκείνος ταξιδεύει μ' έναν καταδικό του πυρετό, που του σκάβει το πρόσωπο. Μαστιγώνει το χαρτί με νευρικά χτυπήματα, που μου φέρνουν στο μυαλό ποντίκια που ξύνουν το χώμα. Αυτός είναι και ο μοναδικός θόρυ-

βος, ανάκατος με γρυλίσματα ίδια με μουρμουρητά. Κάποιες φορές μάλιστα ιδρώνει, παρά το ρεύμα αέρα που εμένα με χτυπάει για τα καλά. Στο μεταξύ βουλιάζω απότομα στα λεπτά, φορώντας τα μπιχλιμπίδια μου. Στο 112 της Ωραιάς Λιακάδας ανοίγει η τρύπα του παρελθόντος, κι εγώ μπαίνω μέσα ολόκληρη.

Το σκέφτομαι κάθε φορά: Όλα άρχισαν μια μέρα του Σεπτεμβρίου του '54. Ήμουν δεκατριών χρονών και, για να μη φανεί ότι έκλαιγα, δάγκωνα τη μέσα μεριά απ' τα μάγουλά μου, τόσο που ένιωθα τη μεταλλική γεύση του αίματος. Ήταν ένας τρόπος για να διώχνω τις σκέψεις για την αδυναμία της σάρκας και να θάβω εκείνη του πνεύματος, που μ' είχε κάνει να μείνω νηστική σχεδόν τρεις μέρες πριν από την αναχώρηση. Η μαμά είχε θυμώσει πολύ, γιατί χωρίς φαγητό το πρόσωπό μου χλώμιαζε κι έκανα μαύρους κύκλους κάτω από τα μάτια. «Κι εγώ που στερούμαι το φωμί μου για να πας στους Ιζάστια σαν κούκλα!» φώναζε, κοπανώντας το χέρι της στο τραπέζι. Μετά έτρεχε στο δωμάτιο, έπαιρνε την πούδρα, μου έβαζε στα ζυγωματικά και λίγη στο περίγραμμα του στόματος. «Αν τύχει στο σπίτι των Ιζάστια να ξυπνήσεις σαν σαφρακιασμένη, έτσι πρέπει να βάζεις την πούδρα» μουρμούριζε στο τέλος. Έπειτα με πήγαινε μπροστά στον καθρέφτη για να μου δώσει να το καταλάβω καλά. «Τώρα άντε να πλυθείς και ξαναγύρνα να το κάνεις μόνη σου».

Ήμουν εκθαμβωτική όπως λίγες, και η μαμά θεωρούσε πως αυτό θα μας λύτρωνε από τα πάντα. Συμπεριλαμβανομένου του θανάτου του μπαμπά, που δεν είχε ξαναγυρίσει από την εκστρατεία στην Ελλάδα. Τον ήξερα μόνο από δυο φωτογραφίες. Ήταν όμορφος ο μπαμπάς. Κάθε φορά που το βλέμμα μου έπεφτε σ' εκείνο τον νεαρό, τα σωθικά μου γίνονταν κουβάρι: Καταλάβαινα από πού προερχόταν η λάμ-

ψη που ανέδιδα τώρα εγώ και που μου είχε λάχει να τη ζω σαν κατάρρα.

Η μαμά, απεναντίας, ήταν άσχημη και σταφιδιασμένη και με το βλέμμα μονίμως θυμωμένο. Δεν καταλάβαινα πώς ήταν δυνατόν ο ωραίος νεαρός των φωτογραφιών να είχε δοθεί σ' εκείνη, που περπατούσε με χωλό βήμα, και επιπλέον είχε από γεννησιμιού της ένα γουρουνίσιο σημάδι καταμεσής του μετώπου, όπου φύτρωναν τρίχες. Και μεγάλα χέρια, σχεδόν αντρικά, με νύχια που, αν τα περνούσε ένα χέρι βερνίκι, θα ήταν σαν να είχε βάψει τις οπλές ενός γαιϊδάρου.

Επάνω μου, αντίθετα, φάνταζε ωραίο ακόμα κι ένα σακί από πατάτες. Κι αυτή η μέγαιρα ήταν αιωνίως κολλημένη πάνω μου, να μου παραμερίζει μια μπούκλα, να μου ισιώνει τον γιακά, να με βάζει να περπατάω με χάρη. Ή την έπιανα να με κατασκοπεύει. Μου έρχονταν ρίγη στη ραχοκοκαλιά γιατί δε με κοίταζε όπως μια μάνα μπορεί να κοιτάξει την κόρη της. Μ' εκείνα τα σκοτεινά ματάκια της έμοιαζε να λέει: «Παναγίτσα μου, με τέτοιο εμπόρευμα θα βγάλω πραγματικά λεφτά». Μετά ξανάσκυβε πάνω απ' τη ραπτομηχανή. Πατούσε το πετάλι και σχεδόν της έτρεχαν τα σάλια.

Ένας σύζυγος που δεν επιστρέφει δημιουργεί προβλήματα. Πλησίαζα τότε τις στοίβες με τα ρούχα, ρωτώντας αν μπορούσα να βοηθήσω, ειδικά όταν οι παραδόσεις ήταν κοντά και η μαμά έπρεπε να ξεφυχήσει. «Τρέχα στο κρεβάτι σου γρήγορα!» στρίγκλιζε μ' εκείνη την ένρινη χροιά που έπαιρνε η φωνή της όταν ύψωνε τον τόνο. «Σου χρειάζονται δέκα ώρες ύπνου, το λένε όλα τα περιοδικά. Αν τυχόν αντιληφθώ ότι έχασες έστω και μισή, θα σε κρατήσω στη σκάφη μια ολόκληρη μέρα».

Το κάναμε κάθε Κυριακή, πριν από τη λειτουργία. Το ξημέρωμα η μαμά πήγαινε να πάρει δυο μπιτόνια νερό που

έφτανε απ' τις πηγές του όρους Αμιάτα στη βρύση κάτω στην πλατεία, ακόμα και μες στο καταχείμωνο. Ακόμα και με χαλάζι. Όταν άνοιγα τα μάτια, έβρισκα τη σκάφη πλάι στο κρεβάτι. Και τη μαμά να αδειάζει τα μπιτόνια πιάνοντάς τα και με τα δυο της χέρια, με αντρική δύναμη.

Από μικρή ξεσήκωνα τον κόσμο από τα κλάματα όταν μ' έριχνε στο παγωμένο νερό με το που ξυπνούσα, ένιωθα να μου κόβεται η ανάσα και χίλια καρφιά μπήγονταν στη σάρκα μου. Ή μάλλον έμοιαζαν με δαγκωνιές. Δαγκωματιές που έφταναν μέχρι το κόκαλο. Εκείνη έλεγε: «Όσο πιο πολύ κουνιέσαι, τόσο πιο πολύ θα πάρει». Τότε έπαυα να κλαψουρίζω και αφηνόμενος να πεθάνω μες στη σκάφη κρατούσα την ανάσα μου και δεν μπορούσα να βγάλω ούτε ένα ουρλιαχτό. «Κοίτα τι ωραίο πορσελάνινο δέρμα» μουρμούριζε εκείνη, λες και επεξεργαζόταν ένα πιάτο. Ούτε καν μου έδινε τον χρόνο να πάρω μια ρουφηξιά αέρα. Μ' εκείνα τα χέρια της σαν του λατόμου, μου 'σπρωχνε το κεφάλι προς τα κάτω και το μυαλό μου έσκαγε μες στο κεφάλι μου.

Ένα λεπτό μέσα κι ένα λεπτό έξω, μ' εκείνη να λέει: «Άλλες εννιά φορές». Το νερό που κατέβαινε στους βρόγχους μ' έκαιγε και ο βήχας συνέχιζε να γρατζουνάει τον λαιμό μου για δυο μέρες. Ένα λεπτό μέσα κι ένα λεπτό έξω. Με το που έληγε ο χρόνος του διαλείμματος, ξανάβαζε το χέρι της στο κόκαλο του στήθους μου, για να με βυθίσει πάλι από την αρχή.

Την κοίταζα τη μαμά από εκεί κάτω. Μετρούσε μεγαλόφωνα, και ο ήχος έμοιαζε να έρχεται απ' το πάτωμα, μαζί με το βροντοκόπημα της καρδιάς μου. Στο μεταξύ η μέγκενη των χεριών της με κρατούσε κολλημένη στον πάτο. Μετά τους πρώτους δέκα γύρους άρχιζα να το παίρνω απόφαση. Ανέβαινα επάνω χωρίς καν ν' ανοίγω το στόμα για να πάρω αέρα. Όσπου φτάναμε στην τελευταία κατάδυση: Πλέον

ήμουν μια άλλη. Αναδυόμουν χωρίς πνοή. Η μαμά μού έβαζε μια πετσέτα στο κεφάλι. «Πόσα καμώματα!» έλεγε. «Μα κοιτάξου τώρα. Αν πρώτα ήσουν όμορφη, τώρα μοιάζεις ζωγραφιά. Το κρύο κρατάει το δέρμα σφιχτό». Κατόπιν άρχιζε να μου τσιμπάει τα μάγουλα για να ξαναβρώ το χρώμα μου. Έβγαινα από τη σκάφη σαν αναγεννημένη Αφροδίτη.

Μ' έβαζε να καθίσω σε μια καρέκλα. Έπειτα άρχιζε με τις βούρτσες, κι εγώ εκεί, γυμνή και να τρέμω. Έλεγε: «Τώρα θα περπατήσουμε ως την εκκλησία και θα δείξουμε στους χωριάταρους ποια είναι η ομορφότερη σε τούτο τον κοπρώνα».

Όταν διαδόθηκε η φήμη ότι οι άρχοντες του τόπου έψαχναν άλλη μια υπηρέτρια, η μαμά πήγε ως τη Σάντα Μπάραμπα για να ζητήσει τη χάρη της αγίας. Ξεκίνησε Σάββατο νωρίς το πρωί, μ' έναν γυλιό γεμάτο τρόφιμα. «Να για τι σε ετοιμάζα» είπε προτού βγει στον δρόμο. «Εσύ μείνε μέσα και μην ανοίξεις σε κανέναν, ακόμα κι αν σου χτυπήσει την πόρτα ο Χριστός αυτοπροσώπως».

Πήρε τον δρόμο για το Μοντεμάτσι, περνώντας μετά από τη Μελέτα, την Πράτα και το Γκαμπελλίνο. Γύρισε το βράδυ της Δευτέρας, φέρνοντας στα χείλη της το φιλί που είχε δώσει στην εικόνα της αγίας που φύλαγαν στη Νιτσολέτα. Από το Στριτσάνο ήταν μια διαδρομή σαράντα χιλιομέτρων, μόνο για τον πηγεμό. Το πρώτο πράγμα που είπε όταν την ξανάδα μπροστά στην πόρτα ήταν: «Στα μισά του δρόμου είδα έναν λύκο. Είναι καλό σημάδι». Έπειτα μπήκε και πήγε στο κρεβάτι χωρίς καν να δειπνήσει.

Το επόμενο πρωί χρειάστηκε να την ξυπνήσω εγώ. Παρότι το ξυπνητήριο είχε χτυπήσει πάνω από μισή ώρα πριν, από το δωμάτιό της δεν ακουγόταν ακόμη καμία κίνηση. Μόλις την άγγιξα, ορθάνοιξε τα μάτια. Έμοιαζε σαν να καθόταν εκεί απλώς και να σκεφτόταν, όπως έκανε τις πιο ζεστές

ώρες του καλοκαιριού. «Κοιμήθηκα» είπε, και η φωνή της ήταν κανονική, δεν έμοιαζε κολλημένη απ' τον ύπνο. Ανασηκώθηκε στο κρεβάτι. «Κοιμήθηκα!» έκανε ξανά, μα τώρα η φωνή της κολλούσε. Έπειτα με κοίταξε. Πρώτα στο σώμα, μελετώντας το φόρεμα που είχα διαλέξει. Μετά στο πρόσωπο, για το μακιγιάζ. «Δε σου έμαθα τίποτα» γκρίνιαξε. Τότε κοίταξε την ώρα. «Το λεωφορείο περνάει σε είκοσι λεπτά» μουρμούρισα. Έμεινε για μερικές στιγμές σαν παραζαλισμένη, με τις κόρες των ματιών της να μαρτυρούν την αναστάτωσή της. Έμοιαζε να θέλει να πει και να κάνει τόσο πολλά πράγματα, όλα μαζί, που έμενε εκεί, μαγεμένη μέσα στη σαστιμάρα της. Ύστερα άρχισε να κάνει σαν τρελή.

Το λεωφορείο ήταν γεμάτο μανάδες και κόρες στην πένα. «Και ποιος ξέρει πόσες θα έρθουν από τους γύρω λόφους» ψιθύρισε με το που πάτησε στο μαρσπιέ. Πήγε να χαιρετήσει τη Λορέττα, που καθόταν δίπλα στην κόρη της Ρακέλε, εντελώς αμίλητη και με το βλέμμα κατεβασμένο. «Μα ποιο είναι αυτό το λουλούδι;» φώναξε η μαμά τσιμπώντας το μάγουλο της συμμαθήτριάς μου στο δημοτικό. Η Ρακέλε ήταν χοντρή, με γουρουνίσια μύτη και τα μπροστινά δόντια τόσο αραιά, που χωρούσε ανάμεσά τους το δάχτυλό σου. Την είχαν στριμώξει μέσα σ' ένα νοικιασμένο φορεματάκι. Έμοιαζε με χαλασμένο κουφέτο, και το ήξερε.

Πήγαμε να καθίσουμε στη γαλαρία. Η μαμά με άγγιξε με τον αγκώνα, πλησιάζοντας πάλι στο αυτί μου. «Κοίτα τες» μουρμούρισε. «Όλες μαζί δε σε φτάνουν ούτε στο νυχάκι σου».

Εκείνη τη μέρα είδα για πρώτη φορά τα κτήματα των Ιζάστια. Το αρχοντικό ορθωνόταν σαν κάστρο σχεδόν απέναντι απ' το παλιό χωριό, όπου άρχιζε η ανηφόρα που οδηγούσε επάνω στον πύργο. Φτάσαμε στην πλατειούλα του Σαν Μπασιάνο και βρήκαμε ένα τρομακτικό πλήθος.

Ήταν όλες οι κοπέλες της Μαρέμμα, με τους γονείς τους στο κατόπι τους. Η μαμά άκουσε τις συζητήσεις και ήρθε να μου πει ότι είχαν κινητοποιηθεί ακόμα και από τη Φολλόνικα και το Ορμπετέλλο. Γύρω απ' την πλατεία, πάνω στα αντερείσματα, σχηματιζόταν μια γιρλάντα από αγόρια που στριμώνχονταν και σπρώχνονταν για να μπορέσουν να δουν καλύτερα. Στέκονταν εκεί πάνω ρίχνοντας ματιές και ανταλλάσσοντας ατάκες με τις οποίες γελούσαν μεταξύ τους. Μερικά θηλυκά απαντούσαν στην πρόκληση, και τότε έτρωγαν ένα χαστούκι απ' τον πατέρα, ενώ η μητέρα άρχιζε να ουρλιάζει γιατί είχε χαλάσει η κόμμωση. «Παλμίρο» ούρλιαξε μια γυναίκα «είμαστε εδώ για να δουν την Κατερίνα. Άσε τους λοιπόν να κοιτάζουν!».

Η μαμά πήγε να πάρει το νούμερο από ένα ανθρωπάκι που είχαν βάλει στην είσοδο του μεγάρου. Μου έδειξε εκείνο το χαρτάκι, γραμμένο στο χέρι, με το όνομά μου επάνω. «Θα μας πάρει η νύχτα εδώ» γκρίνιαξε.

Περνούσε η ώρα και συνέχιζαν να καταφθάνουν οικογένειες με τις κόρες τους μαζί. Είδα και μια κουτσή. Δημιουργούνταν πηγαδάκια, ο κόσμος έκανε φιλίες. Αλλά, αν δοκίμαζα να ανταλλάξω ένα νεύμα χαιρετισμού, η μαμά ερχόταν σαν γεράκι: «Κάτω τα μάτια σου». Μετά έστρεφε το βλέμμα σ' ένα από τα ψηλά παράθυρα. «Κατασκοπεύουν την πλατεία, και ίσως σημειώνουν ποια απ' αυτά τα βυζανιάρικα είναι πιο επιρρεπή στο να δίνουν θάρρητα. Η επιλογή έχει αρχίσει εδώ και ώρα».

Με φώναξαν στα μισά του απογεύματος. Όταν ούρλιαξαν το όνομά μου, ο θόρυβος κόπασε απότομα. Άρχισαν τα μουρμουρητά, και το πλήθος άνοιξε για να περάσουμε. Έφτασα μπροστά στον υπηρέτη που έφραζε με τη σιλουέτα του την είσοδο του σπιτιού. Αυτός, βλέποντάς με, ανοιγόκλεισε

τα μάτια πολλές φορές, λες και τον είχε τσιμπήσει κρεατόμυγα. Πήρε το νούμερο χωρίς καν να το κοιτάξει. Μετά παραμέρισε, ανοίγοντάς μου ένα πέρασμα. Η μαμά έκανε να χωθεί πίσω μου, αλλά τη σταμάτησαν. «Οι οικογένειες περιμένουν εδώ» την αποπήρε ο τύπος. Έδειξε μια γωνία, κατειλημμένη από μια μεγάλη γλάστρα χωρίς λουλούδια. Ξαφνικά βρέθηκα μπροστά σε μια χοντρή κυρία με ποδιά, που ανέπνεε σαν ταύρος. «Από εδώ» έκανε, και άρχισε να κινείται διασχίζοντας το αίθριο.

Μου φαινόταν πως περπατούσα μέσα σε όνειρο. Έβλεπα τα γύφινα της οροφής, που ήταν ομορφότερα από εκείνα που κοσμούσαν την εκκλησία του χωριού. Κι έπειτα πίνακες, κηροπήγια, καθρέφτες μεγάλους όσο ένας τοίχος... Ένιωθα την καρδιά μου να βροντοχτυπάει, και στο μεταξύ ανέβαινα τη σκάλα ακολουθώντας τα βήματα της νταρντανογυναίκας, που προχωρούσε με δυσκολία. Ανάσαινα τον αέρα των πλουσίων. Μύριζε βρεγμένο ξύλο, μαζί με κάτι από μιμόζα. Ανεβαίνοντας, διασταυρώθηκα μ' έναν ωραίο, τριχωτό γάταρο που τριγύριζε ήρεμος, λες και ήταν αυτός το αφεντικό όλων. Έπειτα διασχίσαμε έναν διάδρομο γεμάτο δωμάτια και μ' ένα χαλί που τον διέτρεχε απ' άκρη σ' άκρη. Σταματήσαμε μπροστά σε μια πόρτα, που από τη χαραμάδα ερχόταν ένα κομματάκι φως. Υπήρχε και μια καρέκλα, και η κυρία κάθισε αμέσως, αρχίζοντας να κάνει αέρα στο πρόσωπο με την ποδιά της. «Και πολύ θα είναι αν τη βγάλω μέχρι το βράδυ» μουρμούρισε χωρίς να μου ρίξει ματιά. Όσπου ακούστηκαν βήματα. Ψίθυροι. Και το φως, που με κατέκλυσε απότομα. Σχεδόν συγκρούστηκα με μια ωχή κοπελίτσα που έτρεμε. Έμοιαζε σαν να γύριζε από σφαγή. Η νταρντανογυναίκα έκανε κουράγιο και με μια τελευταία προσπάθεια ξανασηκώθηκε όρθια. «Πάμε πάλι...» αναστέναξε από μέσα

της. Μου έριξε μία μόνο ματιά, σχεδόν αηδιασμένη. «Κατεβάζω αυτήν κάτω και φέρνω μιαν άλλη. Αν τελειώσεις νωρίτερα, περιμένε με εδώ. Και μην αγγίζεις τίποτα».

Παρακολούθησα τις δύο εκείνες φιγούρες να απομακρύνονται κι ύστερα να χάνονται μετά το άγαλμα ενός παγογιού. Στον διάδρομο ο αέρας μύριζε κλεισούρα. Ξαφνικά άκουσα από μέσα «Εμπρός», και τα πόδια μου άρχισαν να τρέμουν. Πρέπει να καθυστέρησα περισσότερο απ' όσο έπρεπε, γιατί η φωνή έφτασε ξανά ακόμα πιο δυνατή, με κάτι σαν αντίλαλο: «Εμπρός!».

Ήταν μια απέραντη αίθουσα. Θα μπορούσε να χωρέσει όλο μου το σπίτι κι ακόμα ένα κομμάτι του πίσω μέρους, με την παράγκα για τα εργαλεία. Οι τοίχοι είχαν γαλάζια ταπετσαρία, αλλά ως επί το πλείστον ήταν γυμνοί. Μονάχα μερικοί πίνακες, μπόλικα βήματα ο ένας απ' τον άλλο. Τα δύο μεγάλα παράθυρα που έβλεπαν στην πλατειούλα έμοιαζαν σαν γίγαντες φωτός. Ανάμεσά τους η σιλουέτα ενός άντρα, καθισμένου σ' ένα μεγάλο γραφείο.

«Δεν αρχίσαμε καλά...» άκουσα να λέει. «Σ' αυτό το σπίτι δε συνηθίζω να λέω τα ίδια πράγματα δύο φορές. Τώρα κάντε μου τη χάρη. Μείνετε εκεί ακίνητη». Σταμάτησα σ' ένα ραγισμένο πλακάκι. Το βλέμμα μου κάτω, στραμμένο στα πόδια.

Ακολούθησε μια σιωπή που με τρέλανε. Για μια στιγμή πίστεψα ότι θα σωριαζόμουν κάτω, η τόση αδημονία μου έκοβε τις δυνάμεις. Όποιος κι αν ήταν αυτός που καθόταν στο γραφείο, συνέχιζε να μη μιλάει. Τότε επιχείρησα να ρίξω κλεφτές ματιές, αλλά κάθε φορά τυφλωνόμουν από τη λάμψη. Στο τέλος εκείνος ο κάποιος ξερόβηξε. «Όνομα. Επίθετο. Ημερομηνία γέννησης» είπε. Κι εγώ απάντησα, αλλά με μια φωνή που στην ηχώ της μεγάλης αίθουσας δε μου φάνηκε καν δική μου. Κατάλαβα ότι από την άλλη πλευρά κρατού-

σαν σημειώσεις. Έπειτα: «Ξέρετε να κρατάτε ένα σπίτι;». Έφτασα ακόμα και να χαμογελάσω και εξήγησα ότι ναι, αυτή ήταν η ειδικότητά μου. Στην ουσία δεν έκανα και τίποτ' άλλο σ' όλη μου τη ζωή, αλλά ασφαλώς ήταν η πρώτη φορά που πατούσα το πόδι μου σ' ένα μέγαρο όπως αυτό. «Και με τους αγαπητικούς πώς τα βολεύουμε;» Αυτή η ερώτηση με γκρέμισε στα τάρταρα. Ψέλλισα ότι δεν είχα κανέναν αγαπητικό εγώ. Αλλά είχα πολλούς γάτους τα προηγούμενα χρόνια. Μου βγήκαν τα εξής λόγια, ασυγκράτητα: «Μια και το 'φερε η κουβέντα, είδα έναν κούκλο καθώς ανέβαινα εδώ». Ο άντρας που είχα μπροστά μου χαχάνισε. «Τον λένε Έττορε. Είναι ένας χαραμοφάης αυτός...» Άκουσα να μετακινείται η καρέκλα και πάγωσα περισσότερο. Η σκιά σκέπασε το πρόσωπό μου. Δοκίμασα να κοιτάξω, αλλά το μόνο που είδα ήταν μια σιλουέτα. Τα βήματά του αντήχησαν σαν τους χτύπους ενός εκκρεμούς. «Είναι ωραίο όνομα» μουρμούρισα. Την επόμενη στιγμή τον βρήκα μπροστά μου. Η ανάσα του ήταν τραχιά, σπηλαιώδης. Και μύριζε καπνό. «Δείξτε μου τα δόντια σας» είπε, κι η φωνή του βγήκε σχεδόν σαν ψυχομαχητό. Είχα τα χέρια μου δεμένα μπροστά, για να μην προσέξει το τρέμουλό μου. Έριξα προς τα πίσω το κεφάλι, ανοίγοντας το στόμα. Ο άντρας μετακινήθηκε μια σπιθαμή, και μ' έλουσε το φως. Έμεινα έτσι ίσως για ένα ολόκληρο λεπτό. Άκουγα τα σφυρίγματατά του από τη μύτη. Κι εκείνο το βλέμμα που έμοιαζε να σκάβει μέχρι τα σωθικά μου. Έπειτα έβγαλε έναν μακρόσυρτο αναστεναγμό και ξαναγύρισε στο τραπέζι. «Περάστε έξω» μουρμούρισε με άσχημο τόνο. «Κι αν έχετε την καλοσύνη, πείτε στην Εζέντρα να έρθει».

Ήμουν στο δωμάτιο όταν έγινε η αναγγελία. Ο συνταγματάρχης Ιζάστια είχε βρει την υπηρέτρια που γύρευε. Κατασκόπευα την πλατειούλα από το αριστερό παράθυρο. Έβλε-

πα μανάδες να παρηγορούν τις κόρες τους. Άλλες να τις σέρνουν πίσω τους με τσαντισμένο ύφος, ανοίγοντας δρόμο ανάμεσα στο πλήθος. Αλλά οι πιο σκοτεινιασμένοι ήταν οι πατεράδες, που είχαν χάσει μια μέρα δουλειάς για τα καμώματα μιας γυναίκας που ήταν πεπεισμένη πως είχε φέρει στον κόσμο ένα ονειρικό πλάσμα και, απεναντίας, γύριζε σπίτι τρέχοντας να καθαρίσει πατάτες.

Μας πήγε πίσω στο σπίτι το αυτοκίνητο του συνταγματάρχη, με τον σοφέρ. Κατά διαστήματα γύριζα να κοιτάξω τη μαμά, που κάρφωνε τον δρόμο με θολωμένο βλέμμα. Θύμιζε ζώο που το 'χε πιάσει η φρενίτιδα της σάρκας. Κρατούσε τα χέρια στα γόνατά της και δε βλεφάριζε ούτε στα τραντάγματα. Όταν φτάσαμε στον προορισμό μας, ο σοφέρ μού είπε ότι θα ξαναρχόταν το πρωί της Κυριακής, στις οχτώ, για να προλάβω να εγλιματιστώ και να πιάσω δουλειά από τη Δευτέρα κιόλας.

Η αναστάτωση της ημέρας με κατέβαλε στα ξαφνικά. Κάθισα φαρδιά πλατιά σε μια καρέκλα της κουζίνας, με το δέρμα του προσώπου μου να με τσιμπάει, λες και το αίμα είχε ξαναρχίσει να κυκλοφορεί μόνο εκείνη τη στιγμή. Στο μεταξύ η μαμά είχε ήδη αρχίσει να ψαχουλεύει στις ντουλάπες, κατεβάζοντας τα ρούχα και αδειάζοντας το μπαούλο που πέντε μέρες μετά θα έπαιρνα μαζί μου στο μέγαρο Ιζάστια. Έφτασε σαν τορπίλη, σπάζοντας τη σιωπή που με επανέφερε στον κόσμο. «Α, και να το ξεκαθαρίσουμε» είπε λες και συνέχιζε μια κουβέντα που ποτέ δεν είχε αρχίσει. «Ο μισθός θα μας βολέψει, θα τον στέλνεις στο σπίτι. Αλλά να θυμάσαι ότι άλλος είναι ο στόχος μας. Όπως όλοι ξέρουν, ο αγαπητός συνταγματάρχης έχει χηρέψει πάνω από μια πενταετία τώρα. Μια ωραία νεαρή σύζυγος είναι αυτό που του χρειάζεται για να ευχαριστηθεί τα γεράματά του, καλά δε λέω;»